

С.М. Луцак, к. філол. н., доцент,
докторант Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

**МІСТА РІДНОГО КРАЮ ЯК “МОВЧАЗНІ” РЕЧНИКИ ЕПОХИ
В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИХ НАРИСАХ РОМАНА ГРОМ’ЯКА,
ОБ’ЄДНАНИХ У КНИЗІ “КУЛЬТУРА. ПОЛІТИКА. ІНТЕЛІГЕНЦІЯ.
ПУБЛІЦИСТКА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЯ” (Тернопіль, 2009)**

Ідея хронотопу – важливий концепт багатьох антропологічних методологій сучасного літературознавства, зокрема міфологічної критики, феноменології, новітніх рецептивно-комунікативних і власне культурологічних підходів. Застосовується він у науці про словесність, як правило, для осмислення сутнісних властивостей художньо-естетичних явищ, оскільки саме зі структурами художнього світосприймання й категоріями, які визначають міру духовного осягнення творчою людиною буття, ми пов’язуємо природу літератури як виду мистецтва.

Специфіку художньо-словесної візуалізації з’ясовують здебільшого у координатах “світ культури і реальна дійсність ↔ письменник ↔ дійсність тексту ↔ реципієнт ↔ сприйнятий світ”. Взаємини трьох перших компонентів цього ланцюжка – царина передовсім міфологічних і культурологічних праць, а трьох останніх – рецептивно-комунікативних студій, хоча, безперечно, абсолютно відокремлено вивчати їх неможливо, оскільки простір тексту “оживає” лише у свідомості читача, тобто завдяки співдії енергії всіх “комунікантів”. Найвідомішими дослідниками, які моделювали крізь призму ідеї хронотопу дві вказані вище трансформації, вважаються відповідно В. Топоров і М. Бахтін.

З-поміж праць українських науковців, де осмислено природу художньо-словесної візуалізації саме у динаміці співмислення учасників креативного процесу, хочемо виділити три останні збірники статей Р. Гром’яка: “Давне і сучасне” (1997), “Орієнтації. Розмисли. Дискурси” (2007) і “Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця” (2009). Проблеми динамізму творчого процесу й адекватних методик його літературознавчого моделювання, конкретизовані вченим у названих підсумкових студіях 1997 і 2007 рр., ми вже розглядали в статті “Динамізм як домінантна категорія у літературознавчих працях Романа Гром’яка”^{*} [14].

^{*} Зокрема, там ішлося про 1) загальнотеоретичні проблеми естетичної сфери, співвідношення рухомого й статичного компонентів естетичної свідомості; 2) можливості моделювання проявів креативної діалектики суб’єктивного / об’єктивного, традиційного / новаторського, раціонального / інтуїтивного, колективного / індивідуального у формальній змістовності твору як динамічній цілісності; 3) специфіку зворотно-поступального, спіралеподібного характеру формування сприйняття й процесу наростання естетичної насолоди; 4) розробку питань т.зв. “рухомої” естетики й поетики, акціональності художньої комунікації; 5) єдність парадигм компаративістики, міжлітературної і літературознавчої рецепції, антропології, культурології, феноменології в сучасній теорії літератури. – С.Л.

Аналіз тяглості методологічних засновків науковця в осмисленні сутнісних властивостей художньо-естетичних явищ, презентований найновішим збірником його статей (2009 року), стане **предметом** цієї розвідки. Оскільки ж у книзі “Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця” культурологічна проблематика анонсована вже в самій назві, а з-поміж ключових в інструментарії понять особливо актуалізованою є опозиція “свого / чужого” простору / міста, то **домінантною науковою моделлю в нашій статті** буде концепт “рідного локусу”. Встановлення закономірностей його художньо-словесного проектування, що проглядають крізь методіку літературно-критичного аналізу Р. Гром’яком творів української літератури, присвячених проблемі соборності України (вірніше – возз’єднання східних і західних земель у часи СРСР, тобто т.зв. Золотого Вересня), є безпосередньою **метою пропонованої студії**.

Метою зумовлені такі **завдання**:

- окреслити специфіку і “реконструювати” сам процес художньо-словесної візуалізації в контексті концепції Р. Гром’яка про літературу як конкретно-чуттєву форму освоєння світу та своєрідну “пам’ять суспільства”;
- увиразнити розуміння науковцем особливостей художнього простору в цілому й тих факторів, які зумовлювали його структурування в українській культурі (та літературі) часів захоплення ідеєю єднання Заходу і Сходу;
- конкретизувати вказані професором вектори взаємозумовленості художніх здобутків / утрат тодішньої літератури та міри злютованості особистого досвіду письменника з генетично-духовними первнями й самою логікою суспільно-духовних процесів;
- змоделювати на основі проведеного Р. Гром’яком літературно-критичного аналізу семіосферу “рідного локусу” (міст рідного краю) в українській літературі, присвяченій проблемі соборності України, вказати на культурологічну доцільність її актуалізації сьогодні.

Мистецтво, – зауважує вчений, – не просто відображає “життя у формі життя” [9, 26]. “Естетичне освоєння світу неможливе поза світовідчуттям, світоглядом людини, які становлять душу, осереддя художньої творчості” [6, 9]. Така **пізнавально-оцінна природа художньо-словесного мислення**, як засвідчує логіка міркувань Р. Гром’яка, **спричинена чинниками**, по-перше, **онтологічними**, оскільки саме життя, будучи мінливим, динамічним і розмаїтим, “породжує в мистецтві теми й проблеми, які мають свою конкретно-історичну визначеність, несучи водночас моменти загальнолюдського, конкретно-історичного й вічного”; а по-друге, – **антропологічними**, бо в структуру естетичної свідомості людини входять насамперед “почуття, уявлення, поняття, ідеал, образ” [6, 9].

У свою чергу, охарактеризована вище **якість художньо-словесної візуалізації зумовлює**: 1) **динаміку художньо-творчого процесу в свідомості письменника і реципієнта** (“пізнавально-оцінні акти, злившись з естетичним освоєнням світу”, – після стадії внутрішнього мовлення – “виявляються як художня діяльність” [6, 9], що полягає, очевидно, в “узагальненні провідних тенденцій”, переломленні “ставлення персонажів, ліричного героя, оповідача,

автора до зображуваних явищ” та подальшому втіленні їх у “конкретно-чуттєвій формі” художнього образу, сюжету твору [9, 26], “власних роздумів про відображене” [7, 93] і под.); 2) **специфіку художніх засобів як “каналів передачі досвіду суспільства”** [7, 92], а також **природу самої естетичної реальності, що є за своєю суттю функціональною** [9, 30] (“видобуваючи моральний сенс” із реальних подій [7, 93], мистецтво спонукає людину “до активності чи утриманства, до багатства чи злиденності духу” [9, 26], “завдяки конкретно-чуттєвому, достовірному, пластичному змалюванню подій”, воно робить “художню правду” особливо зримою, актуальною і впливовою [7, 93]).

Вище окреслені загальноестетичні положення Р. Гром’як доповнює безпосередніми судженнями про художньо-словесну візуалізацію західноукраїнської дійсності 10-30 рр. ХХ ст. З-поміж художніх форм, у яких, кажучи словами М. Бахтіна, **тодішній хронотоп отримував свою першу жанрову завершеність**, – професор, узагальнюючи власний життєвий досвід, виділяє: 1) **“розповіді старожилів”**, що їх сприймаємо чи то як легенди, чи як сільські бувальщини* [3, 111]; 2) **не надто довершені в художньому аспекті твори воїнів** “австрійського чи австро-італійського фронтів”, ті юнаки (С. Олексюк, А. Баб’юк, В. Бобинський, М. Марфієвич та ін.) в окопах “замість багнета частіше брали перо, щоб бодай похапки записати думку, яка рвалася з розтерзаного серця” [3, 112]; 3) **спогади, фейлетони, оповідки, поезії** і т.д., які з’являлися в періодиці (тижневику “Світло”, журналах “Вікна”, “Нові шляхи”, “Західна Україна”, газеті “Голос Покуття” і под.) [3, 115-121]. Саме завдяки цим залишеним у слові мріям і сподіванням, – узагальнює Р. Гром’як, – тодішня історія й досі поволі розкриває свої таємниці, “відновлює правду і гартує нашу пам’ять” [3, 112]. Наприкінці ж 40-их рр. до етнічних проблем Західної України додалися ще й традиції, що сформувалися на Сході за умов культу Сталіна. Окремі грані тих складних, суперечливих процесів відобразили **наймобільніші жанри нарисів, памфлетів, оповідань** [4, 155-156]. Були то здебільшого твори митців, “зачарованих Сходом”, у жодному з них (аж до 1956 року) немає згадки про те, як “вивозили на Сибір”, а тому визріває необхідність, – пише професор, – сьогодні повернутися до тієї забороненої теми “крізь призму дитинства й доступних історичних джерел” [4, 182].

Метафорично увиразнюючи теоретичні засади такого глибинного осягнення хронотопу української дійсності часів захоплення радянською ідеєю єднання Заходу і Сходу, вчений зазначає: “Призма дитинства і призма історії мусять колись зійтися, щоб потім віддалятися одна від одної, як протилежні лінзи бінокля: глянеш в одну – наближає, подивишся в другу – віддаляє подію. І так пізнаєш подію глибше. Тільки такий погляд на світ спонукує людину здивуватися і взяти до рук перо чи пензель або просто в’язанку слів, яка чомусь стає для тебе піснею” [5, 186]. Отже, пізнати сьогодні суперечливу правду тих часів не можливо лише за допомогою наукових історичних джерел, які, на

* Їх доповнювала вся поверхня суспільних процесів: “похоронки, вертепи, пустощі, спілкування з людьми інших регіонів і національностей”, “дитячі пригоди, чисто сімейні факти, події сільського значення, трагедії груп людей” і т.д., що “міцно засідали у пам’ять”, поступово формуючи “живу нитку, яка в’яже людину з рідною землею, живильну жилу родової пам’яті”, що через них “розкривається смисл історії” [5, 186].

відміну від художніх, про що вже йшлося вище, не мають функції узагальнення провідних тенденцій, бо не володіють безпосередньою пізнавально-оцінною якістю. Їх віддалену об'єктивну правду здатна оживити лише призма естетичної свідомості людей, які пов'язані з тодішнім часопростором хоча б якоюсь “живильною жилою”.

Неначе апробовуючи дієвість такого **критерію безпосередньої причетності творця до створюваного ним художнього простору**, Р. Гром'як аналізує чимало творів із проблематикою возз'єднання східних і західних земель України у часи СРСР саме під кутом зору зумовленості їх художньої довершеності високою мірою злютованості особистого досвіду письменника з генетично-духовними первнями й самою логікою суспільно-духовних процесів. Скажімо, вчений відзначає “похвальне вміння хлопця з Київщини (А. Малишка у “Листах червоноармійця Опанаса Байди”. – С.Л.) перевтілюватись у свого ровесника з-за Збруча, заговорити його мовою, відтворити його інтонації” [4, 137]; високо оцінює триптих “Бориславських оповідань” М. Бажана, створений як перифраза творів І. Франка під враженнями, здобутими у дрогибицьких краях [4, 142]; успіх “Буковинської повісті” І. Муратова пов'язує з “входженням письменника в той матеріал”, який цікавив його як “філософська концепція боротьби добра і зла” [4, 169]; а витoki майстерності подоляка М. Стельмаха в повісті “Над Черемошем” бачить у враженнях від пройдених на Західній Україні фронтних доріг [4, 171]. Натомість повість “Зорі на Верховині” А. Турчинської, романи “Карпати” С. Склярєнка і “Сурми кличуть” П. Гузюка науковець оцінює як заідеологізовані, подекуди художньо штучні і навіть фальшиві [4, 171], – очевидно, тому, що їх автори, хоча й знайомилися з культурою описуваних земель і життєвою основою сюжетів, все ж зловживали правом “авторської ідейної оцінки”, необхідним із погляду партії “ідеологічним витлумаченням”, лише ескізно, з боязню представляли “конфлікти й колізії” часу [4, 163-165], тобто втрачали за ідеологічним наставленням здатність уживатися в простір зображуваних подій.

Як бачимо, навіть за умов ідеологічно-політичного засилля митці, які володіють умінням зображати світ, пропускаючи його крізь призму власного світовідчуття й генетично-духовного досвіду свого народу, – можуть залишатися справді оригінальними. Не завадила політика в цілому й творчому піднесенню та самовираженню Леся Курбаса. Докладно аналізуючи його діяльність, Р. Гром'як у підсумку зауважує: “Син акторів, народжений в переїздах мандрівної галицької трупи, Лесь Курбас прожив достоту динамічне життя, тому й став засновником першого в Тернополі професійного стаціонарного театру і водночас одним із найвидатніших основоположників українського театру в Києві і Харкові. В його особі та невтомній діяльності зросталися дві розчакнуті галузки єдиного вкраїнського народу” [3, 124-125]. Розуміли важливість духовної спільності зі своєю землею й чимало інших українських митців, “зачарованих Сходом” більшою чи меншою мірою у різні періоди свої діяльності; і саме завдяки такій злютованості з досвідом рідної культури, вони зуміли увійти в неї органічно й самотньо. Як, наприклад, Р. Братунь поезіями-піснями “Львівський вальс”, “Білі троянди”, “Волинська

під гармонь”, “Тернина”, “Пісня про Україну”, “Пісня про визволення” [12, 188-189], поемою “Зачарований трамвай” [12, 194]; а Р. Іваничук – т.зв. “галицькими романами” (трилогією “Край битого шляху”), що є “підкресленням генетичної і духовної спільності Західної України з усім народом” [10, 224].

Ідею безпосередньої причетності творця до створюваного ним художнього простору Р. Гром’як екстраполює й у царину взаємин “дійсність ↔ читач”, аналізуючи “Пожежу” В. Распутіна. За словами професора, реципієнт не може “відірватися від тремтливо-гнучкої мислі-роздуму” головного героя Івана Петровича тому, що “думка, спалахнувши від дотику з описаним явищем, із згадкою про минуле, як полум’я пожежі, перекидається на конкретні речі” [8, 58]. Аналогічним судженням учений надає також антропологічно-етичного й культурно-національного сенсу: “Думається, що саме отака відкритість – чутливість до всього, що тебе оточує, що робиш, найцінніша якість людини, здатна протистояти бездуховності, байдужості, конформізму” [8, 59]; “злитість людини зі своїм краєм, з історією – це та вічна основа, на якій тримається життя, з якої виростає осердечений інтернаціоналізм, а не голослівна фраза” [9, 36].

А ще Р. Гром’як вивіряє ці літературознавчо-естетичні висновки власним досвідом, повертаючись у рідні локуси, у хронотоп свого дитинства і зрілих років, тісно пов’язаний із практичним утіленням радянської ідеї єднання Заходу і Сходу України. Саме тому мандрівка з синами у рідне село для автора – це “подорож у минуле”, відчитування “пам’ятних знаків” рідного простору, яке не лише його “гартує пам’яттю” [7, 90], а й “передає нащадкам безпристрасну істину”, “видобуваючи моральний сенс” із суворой логіки фактів [7, 93]. На характеристиці конкретних проявів семіосфери “рідного локусу” (міст рідного краю) в аналізованій праці професора ми зупинимось більш докладно.

Західноукраїнський простір у тлумаченні Р. Гром’яка – це пошрамована земля, розтерзана конкретними містами чи ріками як кордонами, що, на жаль, і сьогодні не є простою умовністю: “За Збаражем, у долині – австрійсько-російський рубіж. Між Червоноармійськом і Бродами – російсько-австрійський кордон. А ідемо на схід, до Хмельницького, перетинаємо Збруч – польсько-советську границю” [7, 90]. Ці “шрами на єдиній руській, українській землі” – витвір людини, бо завжди, незважаючи на жодну суспільно-політичну формацію, “ріки текли предвічними руслами, не знаючи кордонів, і птахи відлітали у вирій, поверталися з вирію без дозволу прикордонників” [7, 91].

Отже, саме життя в своїй мінливості, динамізмі й розмаїтті [6, 9] протистоїть відособленості й обмеженості. Тим більше література, яка осягає життя в пізнавально-оцінному вимірі, не може замикатися лише в монологічному просторі*. “Мистецтво, – пише Р. Гром’як, – своєрідна модель, яка наочно (збільшено завдяки законам художньої типізації) показує взаємопроникнення кожної форми суспільної свідомості” [9, 27]. Можливо,

* На нашу думку, цією особливістю словесності можна пояснювати розгляд М. Бахтіним специфіки художнього хронотопу саме в системі категорій філософії діалогізму. – С.Л.

саме так розуміючи його суть, І. Франко “виступав за привнесення життєдайних соків діалектів у єдину загальнонародну літературну мову”, дбав про соборність України [2, 104], своєю активною діяльністю перекладача забезпечував спілкування української літератури з іншими культурами. Припускаємо, що власне цей феноменолого-культурологічний аспект, а не просто політичний надихнув автора аналізованої нами книги на ґрунтовне й розлоге дослідження дискурсу возз’єднання східних і західних земель у часи СРСР в українській літературі. Таку думку навіює і той факт, що Р. Гром’як досить-таки сильно акцентує на власне національній проблематиці, панорамно розгортаючи семіосферу “рідного локусу”.

Здається, жодного західноукраїнського міста чи села не оминула дослідницька скрупульозність професора, який із подиву гідним завзяттям відновив імена, прізвища, місця народження, проживання і праці величезної кількості українських культурних діячів 10-30 рр. ХХ ст. Ось, для прикладу, тільки деякі найпромовистіші уривки з його праці. “Серед біженців ішли на Схід малолітні Олександр Гаврилюк з Підляшшя, Агата Турчинська з Куликова, Федір Малицький із Холмщини, Ярослав Галан з-під Перемишля, бо їхнім батькам грозила цісарська розправа. Осиротівши, Агата Турчинська залишилася в Києві, а Ф. Малицький, О. Гаврилюк, Я. Галан згодом поверталися в батьківський край, збагачені враженнями про війну і розруху в Тулі, Петербурзі, Харкові й Ростові-на-Дону. Повернулися з досвідом будівництва нового життя Степан Олексюк, що почав писати художні твори під псевдонімом Степана Тудора. Після хитань між Українськими січовими стрільцями і червоним козацтвом на шлях літературної діяльності у Львові став Василь Бобинський. З усусів у червоне козацтво і в лави більшовиків перейшов Андрій Баб’юк як письменник Мирослав Ірчан. По-своєму в Україну пролягали шляхи Антона Шмигельського (із Плугова, що біля Золочева), Володимира Гжицького (із села Острівець на Тереховлянщині), Дмитра Загула і Володимира Кобилянського (з Буковини), Івана Ткачука (односельця М. Ірчана), Михайла Козоріса (з Калуша), Володимира Атаманюка (з Яблунева), Мечислава Гаска (з Волині), Дмитра Рудика (з Городенщини)” [3, 112-113]. “По-своєму типовим був шлях Кузьми Пелехатого. Син селянина з с. Опарі на Дрогобиччині, він учився в кількох галицьких гімназіях, а здобув середню освіту аж у Сілезії. Став професійним журналістом, приєднавшись ще перед Першою світовою війною до т.зв. “галицько-руських соціалістів”. <...> Він редагував газету “Воля народу” (1921-1927). З 1927-го по липень 1928 року К. Пелехатий був редактором газети “Сель-Роб”. З січня 1930-го по вересень 1932 року працював у газеті “Сила” разом із П. Козланюком” [3, 115-116]. “У Львові продовжували працювати без будь-якої літературної трибуни українською мовою Я. Галан, О. Гаврилюк, С. Тудор, П. Козланюк, К. Пелехатий, Андріан Іванчук, Ярослав Кондра, Андрій Волошак, академіки АН УРСР М. Возняк, К. Студинський, В. Щурат, І. Свенціцький. З України одержували довічні пенсії Ольга Кобилянська, Василь Стефаник” [3, 121-122]. “Серед “зачарованих Сходом” діячів української культури, які вийшли з різних регіонів Західної України, були філософи й естетики В. Юринець, П. Демчук, С. Федчишин,

літературознавці А. Музичка, С. Шаблювський, видатні режисери й актори Лесь Курбас, Мар'ян Крушельницький, Амбросій Бучма, художники Василь Касіян, Іван Севера, Яків Струхманчук” [3, 122]. “Період становлення проходили (у 40-их рр. – С.Л.) Михайло Томчаний, Юрій Керекеш, Юрій Мейгеш на Закарпатті, Василь Лозовий, Яків Стецюк, Григорій Тютюнник у Львові, до Луцька прибув Микола Олійник, до Тернополя – Олекса Корнієнко, до Чернівців – Володимир Бабляк; у вищих навчальних закладах навчалася когорта голосистих початківців: Ростислав Братунь, Дмитро Павличко, Роман Іваничук, Петро Мах, Віктор Лазарук, Олександр Богачук, Борис Харчук, Василь Фольварочний” [4, 156].

Не менш панорамна картина західноукраїнського простору постає і з запропонованого Р. Гром'яком аналізу художніх творів. Скажімо, за словами дослідника, у “Листах червоноармійця Опанаса Байди” А. Малишка йдеться “про перехід Збруча, про звільнення Дубна, Коломиї, про розподіл між бідняками панського добра, про відвідини могили І. Франка, Нагуєвичів” [4, 135]; Р. Братунь “оспівав найперше Львів (у “Львівському вальсі”. – С.Л.), але й подарував чудові пісні рідній Волині (“Волинська під гармонь”), надзбручанському краю (“Тернина”), всій Україні (“Пісня про Україну”, “Пісня про визволення”)” [12, 189], в поемі “Зачарований трамвай” згаданий митець осмислив історію Львова крізь віки (часи опришків, Данила Галицького, події квітня 1936 року) [12, 194], а в героїчній сьюті “Світанок Олександра Марченка” увіковічнив злиття Глухова і Львова у “всеобіймаючому чутті любові до України” [12, 195]; “галицькі романи” Р. Іваничука не оминули увагою Збруч і Броди [10, 222-224], а “Ворожба людська” Р. Федоріва – древнього Галича [11, 237].

Упевнені, що навіть ці окремі наведені нами факти власне наукового і літературно-критичного осягнення Р. Гром'яком української словесності у просторі західноукраїнської топоніміки не зміг би повністю відтворити (без повернення до сторінок першоджерела) жоден найбільш уважний читач. Та зрештою, міркуємо, у цьому й немає потреби. Бо дослідник настільки глибоко апробував на собі ідею причетності творця до створюваного світу, що годі змагатися з тією чутливістю до кожнісінької “ниточки”, яка пов'язує його з “живильною жилою” родової і загальнонародної пам'яті. Дивлячись на ту суперечливу добу в українській культурі (10-40-их рр. ХХ ст.) крізь призму запропонованих професором в аналізованій книзі максимально індивідуальних узагальнень провідних тенденцій, ми зовсім по-іншому сприймаємо “художню правду” Золотого Вересня. Адже вона оживає у нашому досвіді сотнями конкретних доль митців із майже кожного західноукраїнського міста чи села, тисячами їхніх зболених текстів, мільйонами й мільярдами сказаних або й лише помислених слів. І в цьому спресованому світі істин, про які тоді не слід було навіть думати, не те що говорити, – ми можемо сьогодні вловлювати “голос коду” лише завдяки “якорям пам'яті”, тобто розкиданим суворою долею в містах і селах нашого краю скупим відомостям про справді українських культурних діячів того часу. Мовчазна топоніміка їхнього “осердеченого інтернаціоналізму” промовляє до нас сьогодні голосніше і проникливіше, ніж

гучні “голослівні фрази” про, так би мовити, національну потребу втопити у Леті навіть згадки про Золотий Вересень...

1. Асоян Ю.А. Пространство: [Энциклопедическая статья] / Ю.А. Асоян // Культурология. Энциклопедия: В 2 т. – Т. 2 / Главный редактор и автор проекта С.Я. Левит. – Москва: РОССПЭН, 2007. – С. 304-311.

2. Гром'як Р.Т. Задивлені в будущину / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 95-109.

3. Гром'як Р.Т. “Зачаровані” й осліплені / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 110-128.

4. Гром'як Р.Т. З погляду учасників і сучасників / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 129-183.

5. Гром'як Р.Т. Крізь призму дитинства й історії / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 184-187.

6. Гром'як Р.Т. Література і критика у взаєминах з добою / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 6-21.

7. Гром'як Р.Т. Повернення (гартування пам'яттю): [Вступне слово до другого розділу літературно-критичних нарисів] / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 90-94.

8. Гром'як Р.Т. Правда – найвища моральність: Суперечності життя – конфлікти літератури – позиція критики / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 44-86.

9. Гром'як Р.Т. Про єдність моральних та естетичних критеріїв в оцінці явищ життя та літератури / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 22-43.

10. Гром'як Р.Т. Роман Іваничук: “Маємо знати вартість пролитої крові...” / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 214-231.

11. Гром'як Р.Т. Роман Федорів: “Пам'ятай, як воно діялося” / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 232-244.

12. Гром'як Р.Т. Ростислав Братунь: “Воля – борг, якого не сплатити” / Роман Гром'як // Гром'як Р.Т. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2009. – С. 188-198.

13. Кудаківа Е.Е. Смысл идеи “хронотопа” / Е.Е. Кудаківа [Электронный ресурс] // Южно-Российский Гуманитарный Институт: сайт. – [Б.м.], 2007. // http://korunb.nlr.ru/query_info.php?query_ID=2218

14.Луцак С.М. Динамізм як домінантна категорія у літературознавчих працях Романа Гром'яка / Світлана Луцак // Славістичні записки. – Серія: Літературознавство / Гол. ред. проф. О.Л. Глозов. – № 5 (9). – Тернопіль: Вид-во ПВНЗ ТЕІПО “Castrum spinosum”, 2009. – С. 87-99.

15.Топоров В.Н. Пространство и текст / Владимир Топоров // Текст: семантика и структура. – Москва, 1983. – С. 227-284. // http://ec-dejavu.ru/p/Publ_Toporov_Space.html

Статтю присвячено аналізу хронотопного концепту “рідного локусу”, осмисленому Р. Гром'яком теоретично і практично в найновішому збірнику статей “Культура. Політика. Інтелігенція”. Власне теоретичний аспект цієї проблеми розглянуто в контексті концепції професора про літературу як конкретно-чуттєву форму освоєння світу та своєрідну “пам'ять суспільства”, а також із урахуванням його висновків про специфіку структурування художнього простору в українській літературі часів захоплення ідеєю воз'єднання східних і західних земель у часи СРСР. На підставі проведеного вченим практичного аналізу змодельовано семіосферу “міст рідного краю” в дискурсі тієї літератури.

Ключові слова: художньо-словесна візуалізація, пізнавально-оцінна якість літератури, хронотоп, “рідний локус”.

Статья посвящена анализу хронотопного концепта “родного локуса”, что его осмыслил Р. Громьяк теоретически и практически в самом новом сборнике статей “Культура. Политика. Интеллигенция”. Собственно теоретический аспект этой проблемы мы рассмотрели в контексте концепции профессора о литературе как конкретно-чувственной форме осязания мира и своеобразной “памяти общества”, а также учитывая его выводы о специфике структурообразования художественного пространства в украинской литературе времен популяризации идеи воссоединения восточных и западных земель во времена СРСР. На основе анализа, практически проведенного ученым, было смоделировано семиосферу “городов родного края” в дискурсе той литературы.

Ключевые слова: художественно-словесная визуализация, познавательное-оценочное качество литературы, хронотоп, “родной локус”.

The article is devoted to the analysis of the chronotopical conception of the “native locus” which is comprehended by R. Hromiak theoretically and practically in the latest collection of articles “Culture. Politics. Intelligentsia”. As a matter of fact, the theoretical aspect of this problem is regarded in the context of professor's conception about literature as concrete-sensitive form of pioneering of the world and the specific “memory of society” with taking into consideration his conclusions about characteristics of structuring of the artistic space in the Ukrainian literature in the times of delighting of the idea of reunion of eastern and western lands in the times of the USSR. According to the practical analysis made by scientist semiosphere of “towns of native land” is modeled in the discourse of that literature.

Key-words: artistic-verbal showing, cognitive-estimative quality of the literature, chronotop, “native land”.